

Caiete Silvane

Revistă de cultură

63

Decupaje din trecut

foto: Nicolae Gózman

La Colegiul reformat din Zalău, limba de predare a fost limba maghiară, deoarece confesiunea reformată în Transilvania este strâns legată de națiunea și cultura maghiară. Dar cu toate acestea, au studiat și elevi de altă etnie și de altă confesiune. În anul 1890, când tânărul Iuliu Maniu a absolvit colegiul, aici au studiat aproape 190 de elevi, în opt clase. Cei 184 de elevi aveau ca limba maternă după cum urmează: maghiară 162, română 21 și germană 1. (Conform *Anuarului* colegiului pe anul școlar 1889-1890, p. 81)

Componența confesională a elevilor era ceva mai diversificată: reformați - 116, romano-catolici - 23, israeliți - 19, greco-catolici - 17, ortodocși - 6, luterani - 2 și 1 unitarian. După proveniența lor, 67 erau din Zalău, alți 95 din Sălaj și 22 proveneau din comitatele (județe) vecine.

Din clasa de absolvenți pe anul 1890, în care a studiat și Maniu au fost 16 elevi, iar componența confesională era: 8 reformați, patru israeliți, trei greco-catolici și un elev romano-catolic. Dintre ei, 15 au absolvit clasa, iar unul a abandonat școala și din această cauză la sfârșitul anului școlar respectivul nu a fost clasificat. (În clasa I-a a colegiului, corespondentul actualei clasei a V-a, începeau anual peste 30 de elevi, din care dacă jumătate terminau după opt ani de studiu.)

Și dacă la o populație de vreo 200.000 de locuitori, erau anual doar atât de puțin de absolvenți, nu e de mirare, că analfabetismul era așa de semnificativ. Tocmai de aceea statutul de absolvent de liceu, la vremea respectivă însemna ceva: o recunoștință socială, un efort material din partea familiei și un efort intelectual din partea tinerilor respectivi. În cazul copiilor talentați, dar din familii mai sărace, existau unele burse, dar de ele nu puteau beneficia doar cei care aparțineau de confesiunea reformată.

Pentru anul școlar 1890, taxele de școlarizare pe un an au fost în clasele mari între 20-25 de forinți de argint. (O sumă semnificativă, dacă din 1000 de forinți în patru săli de clase a fost schimbat complet mobilierul școlar și s-au făcut unele reparații în acele săli.) Tot în acel an, colegiul a primit subvenție de la stat suma de 10.000 de forinți. Restul de cheltuieli o făcea de la Biserica Reformată și din surse proprii: taxe și donații.

În anul școlar 1889-1890, în colegiu au funcționat 6 profesori titulari, 6 suplینitori calificați și 3 cu plata cu oră. (În clasele elementare au mai predat și cinci învățători.) Pentru elevii care nu erau de confesiune reformată, religia era predată de externi: un cantor pentru romano-catolici, protopopul greco-catolic din Ortelec (Pop Teodor), de preotul ortodox din Sânpetru (Simoc Teodor) și de rabinul din Zalău pentru mozaici.

Iuliu Maniu a absolvit Colegiul reformat din Zalău acum 120 ani

I. Zalău, Sălajul și Colegiul reformat din Zalău în 1890:

La 1890, Zalăul a fost un târg de 6.500 de locuitori, reședința comitatului Sălajului. (În anul 1876, prin unificarea comitatelor Crasna și Solnocul de Mijloc.) Comitatul Sălajului avea 191.000 de locuitori conform recensământului din acel an, din care 117.711 (61,6%) erau români, 67.275 (32,2%) maghiari, 2330 de slovaci, 1593 de germani etc. Pe confesiuni: greco-catolici 111.211 (58,2 %), reformați 51.512 (26,9%), romano-catolici 10.955 (5,73%), ortodocși 8337 (4,36%), israeliți 8435 (4,41%), luterani 620 etc.

În comitat, atunci au funcționat 326 de școli, din care un gimnaziu la Șimleu Silvaniei și *Colegiul reformat* din Zalău. Dintre celelalte școli: 6 au fost de profil industrial și comercial, 2 școli gimnaziale de stat, 291 de școli elementare și 11 grădinițe.) La vremea respectivă, aproape jumătate din copiii de vârstă școlară nu frecventau școlile. Din această cauză analfabetismul a fost de 67 % în rândul bărbaților și de 77,6 % din rândul femeilor.

II. Iuliu Maniu la Colegiul reformat din Zalău

Iuliu Maniu s-a născut în anul 1873, la Șimleu Silvaniei. (Unele surse dau ca locul de naștere Șimleul, altele Bădăcinul.) El a studiat la Șimleu Silvaniei și apoi la Blaj. De la Blaj, la sugestia profesorului *Petri Mór*, (el este autorul monografiei în VI volume al comitatului Sălajului), *Iuliu Maniu* s-a transferat la *Colegiul reformat din Zalău*. Pe 29 iunie 1888, *Iuliu Maniu*, împreună cu alți colegi de clasă a semnat în *Albumul colegiului*, jurând respect pentru legile școlii. (Conform tradiției seculare, elevii ajunși în penultima clasă semnav acest angajament în cadrul festiv.) *Dirigintele* lui a fost profesorul *Kincs Gyula*, cel care peste câțiva ani va deveni directorul colegiului și în timpul căruia se va construi clădirea Corpului A.

Elevul Iuliu Maniu a fost un elev model, se pregătea la ore, își făcea temele de casă și în clasa a VII-a (în anul școlar 1888-1889) s-a implicat în activitatea cercului de creație și literatură, participând la ședințe și dezbateri. Îndrumătorul cercului a fost Petri Mór, care îi era și profesor de limbă și literatură maghiară. Pe lângă faptul că tânărului Maniu îi plăceau lecturile, dar având și simț practic s-a înscris și la discipline opționale: stenografie și desen. (Stenografia era binevenită pentru orice viitor funcționar, ce era o carieră sigură și serioasă în Austro-Ungaria, un stat cu o birocrație bine dezvoltată, dar nu excesivă.) La învățătură a avut rezultate bune, fiind între cei trei premianți ai clasei, la sfârșitul anului școlar primind premii în cărți.

În clasa a VIII-a (echivalentul actualei clasei a XII-a), Iuliu Maniu, ca și în anul școlar precedent a fost un elev sărguincios și activ. Acest lucru a fost recunoscut de către profesori, de diriginte și de colegi. Tocmai de aceea, colegii de la cercul de creație și literatură, l-au ales în funcția de secretar al cercului.

În clasa lui Maniu din 16 elevi, el a fost unul dintre cei mai tineri, având la sfârșitul anului școlar 17 ani și jumătate. Dintre colegii de clasă, unii erau cu trei sau chiar cu patru ani mai în vârstă. Examenul pentru sfârșit de an școlar pentru clasa a VIII-a au avut loc pe 16-17 mai, 1890. Ca urmare a rezultatelor bune, Iuliu Maniu din nou a fost premiat, împreună cu alți trei colegi de clasă.

Imediat după terminarea anului școlar a urmat *bacalaureatul*: între 19-23 mai au avut loc examenul scris, din următoarele discipline: Limba și literatura maghiară, Limba latină, Limba greacă, Limba germană și Matematică. (Profilul colegiului era practic de cultură generală, dar disciplinele umaniste având o anumită predominanță.) Probele orale au fost susținute în zilele de 20 și 21 iunie. Absolventul Maniu și la acest examen final s-a prezentat bine și a fost declarat apt să urmeze studiul universitar.

III. Iuliu Maniu: Cariera de mai târziu

După cum se știe, Iuliu Maniu a absolvit dreptul iar după aceea a devenit avocat, dar și mai important a fost, că a urmat o carieră politică. Au fost anii când în Partidul Național Român a învins curentul "activist". (Anterior, cei mai mulți reprezentanți ai românilor din Transilvania, în semn de protest față de dualismul austro-ungar, au refuzat participarea la viața politică, parlamentară, adoptând "pasivismul".)

La începutul secolului al XX-lea, Maniu a activat în Parlamentul Ungariei, ca reprezentant al românilor din Transilvania. Mai târziu a fost unul dintre principalii realizatori al actului de la 1 Decembrie 1918, apoi a condus Consiliul Dirigent (guvernul provizoriu al Transilvaniei de la sfârșitul anului 1918 - până în primăvara anului 1920.)

A desfășurat o activitate politică intensă și în întreaga perioadă interbelică, fiind fondatorul Partidului Național Țărănesc (1926), îndeplinind și funcția de prim-ministru al României, în perioade cât se poate de dificile.

Aceste "bătălii politice", mai întâi de la Budapesta și apoi de la București, l-au ținut departe de meleagurile natale și de școala sa, dar nu a uitat acești ani și pe acești oameni, care l-au sprijinit în formarea personalității sale.

Iuliu Maniu a atins în cariera sa politică ce poate fi atins de un ardelean minoritar în Ungaria, fără să facă concesii dezonorante: a fost conducătorul Partidului Național Român și

cel mai activ deputat român în Parlamentul de la Pesta. Apoi, în România, a ajuns în funcții mult râvnite, dar el nu a profitat de funcții publice, ci a servit interesul public, în sensul cel mai potrivit al cuvântului.

De data aceasta, nu dorim să vorbim prea mult despre omul politic Iuliu Maniu, ci despre absolventul de odinioară și despre relația sa cu "Alma Materul" din Zalău.

IV. Relația lui Maniu cu școala sa din Zalău

În deceniile ce au urmat anului absolvirii, Iuliu Maniu mereu a păstrat în memoria sa colegiul, unde s-a maturizat, unde s-a format în bună măsură. În toate împrejurările a vorbit cât se poate de frumos despre acest colegiu. De exemplu, în dezbaterile parlamentare de la Budapesta, chiar în cuvântările sale din plenul Camerei Deputaților a pomenit de multe ori numele colegiului, susținând autonomia instituțională în fața amestecului statului. Merită să cităm, din discursul său în favoarea autonomiei confesionale și instituționale. El a fost acuzat de colegi că dorește doar autonomia bisericii din care el face parte. De remarcat și coerența argumentelor aduse în sprijinul părerii sale:

"Să nu se gândească Onorata Cameră, că eu, ca și greco-catolic, protejerez doar autonomia confesiunii mele. Dimpotrivă, eu sunt convins în adâncul sufletului meu, că premisa evoluției corecte a vieții religioase constă în autonomia confesională, drept pentru care, eu doresc asigurarea autonomiei tuturor confesiunilor. Vă rog să mă credeți, că durerea mea nu este mai mare, dacă este stîrbită autonomia confesiunii mele, decât dacă este atacată autonomia altor confesiuni, sau pe căi ocolitoare se comit fapte de către stat sau biserică, care stîrbesc autonomia confesională - acum sau pe viitor.

Să nu vă închipuiți, că pe mine nu mă doare, de exemplu, dacă Biserica Evanghelică Reformată, care este autonomă prin statut și care are instituții frumoase, și totuși cât de mult este preocupată de obținerea subvenției de stat. Nu mă bucur, deoarece aceste subvenții de stat, întodeauna sunt date cu un anumit gând ascuns și în anumite condiții. Ce acum, pare să fie în favoarea Bisericii Reformate, peste anumit timp, când la cârma guvernului nu vor fi aceia, care sunt doriți în acele funcții, atunci sigur că va fi păgubos pentru ei. Eu m-am format în colegiul reformat din Zalău, și să mă credeți, că în memoria mea se păstrează mult mai frumos acel colegiu, în modestia sa, când încă se întreține din resurse proprii, cu onorații săi profesori, decât colegiul din Zalău în al său palat pompos și cu profesorii retribuți de stat. Tare mă tem, că acel palat luxos nu stă astăzi pe acel fundament sigur, pe care s-a bazat clădirea cea veche, dar onorabilă și modestă." Iuliu Maniu considera, pe bună dreptate, că autonomia instituțională este mult mai scumpă, decât subvenția de stat, care este râvnită de unii, dar respectivii nu sunt conștienți, că statul dacă contribuie la întreținerea unei instituții, atunci dorește și sporirea influenței sale.

Da, Maniu nu a fost doar un politician consecvent, ci și un absolvent și un om recunoscător. Către sfârșitul deceniului al treilea, în condiții total schimbate, (după 1918), când el nu mai activa în Parlamentul de la Budapesta, ci în Parlamentul României, și când școala sa din Zalău a pierdut statutul de școală publică, a intervenit ca acest colegiu să reprimească statutul pe care-l merita. (Pierderea acelui statut nu însemna doar o pierdere de prestigiu, ci chiar putea să ducă la desființarea

colegiului. Iar pentru elevii de atunci însemna un efort material și intelectual în plus.) Ca politician responsabil, deputat, șef de partid, iar apoi și prim-ministru, a fost preocupat de luptele politice din perioada interbelică, dar nu a uitat de "Alma Materul" său drag, aflat în primejdie.

După scurgera timpului, după un nou deceniu și mai greu, marcat de criza economică, dinastică și politică, tot a avut forța să-și aducă aminte de această școlă: cu ocazia împlinirii de 50 de ani de la absolvire, în mai 1940, la care nu a putut participa, Maniu a trimis o telegramă, în care își saluta colegii, profesorii și școala. Telegrama, din politețe și respect, a fost scrisă în limba maghiară și a fost publicată în anuarul colegiului pe anul 1939-1940. Iată textul integral al telegramei:

Direcțiunea Liceului Evangelic Reformat Maghiar Zalău
Îmi pare nespus de rău, că datorită preocupărilor mele urgente de aici, nu puteam să mă prezint personal să-mi exprim omagiul cu ocazia aniversării a cincizeci de ani de când am dat examenul de bacalaureat. Nu pot să las nemarcată această ocazie oferită de o zi aniversară, să nu-mi exprim recunoștința deplină și omagiul meu față de profesorii defuncți și actuali ai acestei școli eminente. Printre zidurile instituției, de timp foarte îndelungat, neconținut se sădește în sufletele noastre simțul onoarei, libertatea gândului și cuvântului, și idealurile mărețe de iubire față de neamul fiecăruia, care au fost sădite definitiv în sufletul meu, și care mă călăuzesc ca niște torțe de nestins. Din sentiment de recunoștință ridic altare în memoria tuturor foștilor mei profesori, în special în memoria fostului meu director Berényi János și fostului meu profesor Kincs Gyula. Mereu voi aprecia bunăvoința lor manifestată față de mine, precum și exemplul pedagogic personal.

Vă rog, domnule director, să primiți și să transmiteți salutul meu și recunoștința mea deplină, meritoasei instituție a dumneavoastră, tuturor profesorilor dvs. Și în mod special singurului profesor încă în viață, a domnului profesor Kerekes Ern?, mult stimat și iubit de noi toți.

Fostul elev al dumneavoastră, gata să vă servească
Iuliu Maniu

Apoi au venit pe rând: Dictatul de la Viena, războiul mondial și actul de la 23 august 1944, fiecare cu consecințe cât se poate de nefaste. Nu știm, dacă în acești ani deosebit de dificili, Iuliu Maniu a mai avut răgazul de a se preocupa de acest "Alma Mater" care l-a lansat în lume. Destinul tragic l-a condus acolo, la Sighet, unde a devenit martir. Cei care l-au trimis acolo, au fost net inferiori, dar la vremea respectivă ei au fost la putere. Iar cine deține Puterea, dictează condițiile... Cam așa se petreceau evenimentele acum 60, acum 50 sau acum 25 de ani. Depinde de noi toți ca asemenea evenimente să nu se mai repete.